@PasargadNews @PasargadNews
پیامک: ۳۰۰۰۹۹۰۰۴۸۰۶

درس‌هایی که کرونا به ما می‌دهد

گروه جامعه

کرونا بیشترین نامی است که این روزها با آن برخورد داریم. صداوسیما، ماهواره، شبکه‌های اجتماعی و... پر از مطالبی در مورد این ویروس است. بر طبق محتمل‌ترین نظر این ویروس در شهر ووهان کشور چین از خفاش به مورچه‌خوار و از مورچه‌خوار به انسان منتقل شده و هم‌اکنون اکثر کشورهای دنیا را فلج کرده است. تمامی شهرهای ایران نیز به این ویروس جدید آلوده شده‌اند. در شهرستان سیرجان هم تاکنون آزمایش ۱۵ نفر قطعی شده است و دو نفر فوت کرده‌اند اما بنا به گفته‌ی کارشناسان و تیم درمانی تعداد مبتلایان بیشتر از آمار اعلامی است. کرونا تقریبا تمامی ابعاد زندگی ما را تحت تاثیر قرار داده و به نظر می‌رسد مشکلاتی را هم بعد از ریشه‌کن شدنش به وجود می‌آورد. در یادداشت‌های پیش رو هوشنگ پوررضاقلی جرم‌شناس، اکبر محیاپور روانشناس، علی سوندرومی جامعه‌شناس و دکتر حسن نصرالله‌پور متخصص رادیولوژی در مورد درس‌هایی که این ویروس به ما داده مطالبی را عنوان کرده‌اند.

پرهیز از خرافه‌ها و روی‌آوری به منطق و قوانین طبیعت

■ هوشنگ پوررضاقلی*

این ویروس که از خانواده کرونا و در تداوم سلسله ویروس‌های دیگر (سارس، مرس و سندروم حاد تنفسی) اصل حیات بشر را در معرض خطر قرار داده و نظم فردی و اجتماعی را غیرقابل‌انجام نموده، حتما تحمیلی است و از جنس تحمیل کاملا ناخواسته و اجباری. بنابراین هر آورده آن (که به تناسب موضوع؛ فرهنگ غالب فردی، اجتماعی، جغرافیا و نوع حکمرانی متفاوت خواهد بود) اعم از منفی و یا مثبت نیز از جنس همان تحمیل است.

برخی از آورده‌های کرونا تا این مرحله از نظر بنده این‌گونه است:

۱ ضرورت حتمی و قطعی افزایش سهم و سرانه بهداشتی جوامع از مجموع درآمد ناخالص ملی و اثبات این مهم که امنیت در مفهوم عام آن در توان نظامی و قدرت تهاجمی و دفاعی خلاصه نشده و فراتر از آن (که البته نوع بازدارنده آن امری عقلایی و حتما ضروری است)، توان نگهداشت امن و همراه با سلامتی و محفوظ از بیماری‌های افراد یک ملت است، آن‌هم در نهایت برابری، برخورداری و نبود تبعیض.

۲ اقتضای حیات بشر این است که در آنچه برای او عرضه می‌شود اگر به نحو عادلانه و بی‌تبعیض و تفاوت باشد، همه یکسانند، چه مثبت و چه منفی. کووید ۱۹ خارج از اراده انسان و قدرت‌ها، در جای جای کره زمین حاضر شده و با چشمان بسته‌ی بی‌تبعیض و بی‌تفاوت، قربانی‌های خود را هدف قرار می‌دهد. اگر همه داشته‌ها و همه‌ی آنچه در جهان وجود دارد و خواهد داشت، با الگوی کووید ۱۹ و همانندهای او تقسیم می‌شد و همه‌ی داشته‌های جهان هستی و در راس آن تمامی فرصت‌ها بدون ذره‌ای تبعیض در اختیار همه قرار می‌گرفت، حتما دنیایی بی‌تبعیض می‌داشتیم. دنیایی که در آن، مرغ عزا و عروسی بدون‌تقسیم‌بندی‌های‌خودساخته‌ومنفعت‌طلبانه از سوی دارندگان نفوذ و قدرت در اختیار همگان قرار می‌گرفت، این دنیا حتما دنیای بهتری بود، دنیای بدون هرگونه تبعیض.

۳ کووید ۱۹ پاشنه آشیل بشر را بار دیگر به‌عنوان بخش فراموش شده اندام او یادآوری کرد. همه افراد بشر دارای پاشنه آشیل و مرگ محتوم هستند، چه انسان صاحب اختیار بزرگ‌ترین زرادخانه، بالاترین قدرت مالی و گستره بی‌نهایت حکمرانی و چه انسان فقط صاحب‌اختیار گاری جمع‌آوری زباله، کووید ۱۹ و همانندهایش اثبات کردند که قادرند مرگ محتوم را به مرگ زودهنگام تبدیل کنند، برای همه و بدون تبعیض

۴ بیماری‌زایی مرگبار ناشی از همه‌چیزخوری هر جنبنده، ارزش تغذیه حلال شرعی و تغذیه پاک و معطر سنتی ایرانی را که در کشورمان برقرار است را بیش از پیش بر ملا کرده و این بستر ذهنی مهیاست تا این الگوی برتر و دلپذیر و در عین حال سالم تغذیه به‌عنوان یک پارادایم موفق در نهایت توسعه و ترویج قرار گیرد. شاید این -گونه‌های پرتعداد و پی‌درپی کرونای مرگبار (سارس، مرس، ساندروم حاد تنفسی و کووید ۱۹) به‌عنوان بیماری‌های با منشا تغذیه افسارگسیخته و بدون محدودیت و مرگ ناشی از آنها، باعث شود تا انسان در نوع تغذیه خود تجدیدنظر کند.

۵ واقعیت این است که بانوان به‌ویژه آن هنگام که از میان همه‌ی نقش‌های محتمل خود در عرصه حیات اجتماعی، در جایگاه مادری قرار می‌گیرند، موجوداتی مقدس، دردباور، فهیم و چاره‌سازتر از مردان هستند. بانوان به‌طور فطری و ساختاری از قدرت تحمل سختی، ناگواری و درد بیشتری (غیرقابل‌مقایسه با مردان) برخوردارند. در مدل حکمرانی معاصر و حاضر، بانوان دارای قدرت سیاسی با الگوی «حکمرانی مادرانه»، اثبات کردند که دنیا با این مدل حکمرانی، آرام‌تر، امن‌تر، غیرمهاجم‌تر، مؤدب‌تر، مهربان‌تر و دلسوزتر و با دیگران سازگارتر و سرزمین بهتری برای زندگی است.

مادر است دیگر؛ چه در راس یک خانواده باشد، چه در راس یک کشور، اقتضائات مادری این است که با نهایت دلسوزی، مهربانی، ایثار، ترجیح فرزندان بر خود و ندیدن خود، فقط مراقب فرزندان و کیان خانواده باشد و دیگر هیچ.

نمونه‌های موفق حکمرانی مادرانه در حال حاضر این نظریه را اثبات می‌کند که این سبک حکمرانی می‌تواند یکی از گزینه‌های برتر حکمرانی باشد، مطمئنا این الگو تکثیرشده و بیش از این خواهد شد.

عکس: نازنین طباطبایی | رویترز

۶ همه‌گیری این ویروس و مجموعه الزامات، اقتضائات و واقعیت‌های مسلم مربوط به آن به نحوی چشمگیر پرهیز از خرافه‌ها و روی‌آوری به منطق و قوانین طبیعی و محاسبات عقلانی را پیش روی جوامع گذاشته، بی‌شک رمالان، دعانویسان، خرافه‌پردازان مدعی سلامت و خودطبیب خواندگان و خودطبیب‌پنداران متقلب بعد از این به شدت تضعیف خواهند شد و بازار پر سود سابق‌شان برقرار نخواهد بود.

۷ الگوی جوامع جزیره‌ای و بی‌ارتباط با جهان حتما بیش از پیش محکوم به شکست خواهد بود، الگوی «جوامع به‌هم‌پیوسته و دارای منافع مشترک» ناشی از دردها و مشکلات مشترک همراه با حفظ الزامات و استانداردهای استقلال کامل ملی، الگوی حکمرانی برتر منبعد خواهد بود. الگوی حکمرانی بر پایه به اشتراک-گذاری همزمان دردها و به اشتراک‌گذاری همزمان چاره‌ها و داروها و مساعدت و همیاری بی‌پایان و کاملا انسانی.

یک‌جا نماندن ویروس‌ها، باکتری‌ها و بیماری‌ها و شدت انتقال، گسترش و تحرک غیرقابل‌کنترل و خارج از هر اراده‌ی آنها، مبتلا نمودن عمق جوامع بشری و شدت ایجاد خطر حداکثری (مرگ) و خسارت‌های مالی در حد نابودی اقتصاد ملی، منطقه‌ای و جهانی، این مهم را تحمیل می‌کند که بشر بیش از حد تصور خود، به‌هم‌پیوسته و متاثر و اثرگذار از و به یکدیگر است. حکمرانی استقلال پایه اما معطوف به منافع مشترک بشری، الگوی برتر حکمرانی در دوران پس از کرونا است.

۸ واقعیت این است که هر شکافی و هر جراحتی، محل نشست اولیه، مانایی، تکثیر و توسعه انواع بیماری‌ها، ویروس‌ها و باکتری‌هاست، در بعد کلان مسایل انسانی و اجتماعی، شکاف طبقاتی در واقع یک اَبَرجراحت است که همه‌ی بیماری‌ها، ویروس‌ها و باکتری‌ها در آن مستقر و دارای امکان رشد، نمو و تکثیر هستند. بی‌گمان دو عقلانیت و منطق حکمرانی و عقلانیت و منطق سرمایه‌داری در دوران پساکرونا ایجاب و تحمیل خواهد کرد که برای مصون ماندن اصل و اساس و بنیان جوامع و همچنین در امان ماندن برخورداران (در سطوح مختلف) از تبعات و عوارض بیماری‌زایی و تکثیر بیماری در شکاف طبقاتی جامعه و یا همان اَبَرجراحت، برای کاهش فاصله طبقاتی، خروج محرومان و انبوه حاشیه‌نشینان (که در برخی از جوامع برابر با تعداد جمعیت چند کشور رسمی جهان است) از وضعیت بیماری‌زایی و تکثیر انواع بیماری‌ها و ویروس‌ها اقدام شود. یا حداقل اینکه از گسترش و افزایش عمق این فاصله جلوگیری شود. کووید ۱۹ و برادران قبلی او از خانواده مرگبار کرونا این مهم را یادآوری کردند که همه اعضای جامعه در یک کشتی نشسته‌اند، چه ساکنان محلات فوق‌ثروتمند و چه ساکنان بیغوله‌ها و حاشیه‌ها، وقتی ویروس به نحو خارج از اراده و مهار منتشر شود، همه را در آغوش خواهد گرفت، همه را در معرض مرگ و نابودی قرار خواهد داد. برای این پیک‌های مرگ، شکاف‌ها و جراحت‌ها هم نقطه شروع، هم نقطه استقرار و هم نقطه تکثیر هستند.

۹ گسترش بیکاری، گسترش فقر، افزایش هزینه‌های بهداشت فردی و محیطی و افزایش هزینه تغذیه مناسب‌تر و ایمن‌تر واقعیت‌هایی هستند که در دوران استقرار کووید ۱۹ و پس از آن جوامع بشری را با بحران اقتصادی، معیشتی، اجتماعی و امنیتی جدی روبه‌رو خواهد کرد. میزان تاب‌آوری و انعطاف و حمایت‌کنندگی حاکمیتی اگر با این واقعیت‌ها هماهنگ، همراه، متناسب و اثرگذار نباشد، قطعا آشوب‌های گسترده و سخت، مرگ‌های ناشی از فقر (که خود منشا اصلی همه‌ی بیماری‌ها و مرگ‌های زودهنگام است) و ناپایداری جدی اجتماعی و سیاسی را به جوامع تحمیل خواهند کرد.

۱۰ توقف پرتعداد و خطرناک بسیاری از روندهای درمانی افراد جامعه ناشی از ناامنی مطرح در محیط‌های درمانی و پزشکی و عدم مراجعه برای درمان، منجر به انباشت بیماری‌ها و توقف منجر به رشد بیماری در افراد خواهد شد، در دوران پس از کرونا، قطعا مراجعه پرتعداد و خارج از ظرفیت به مطب‌ها، کلینیک‌ها، درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها برای جبران مافات، جامعه را دچار چالش خواهد کرد. هر چند فرصت درمان و یا ترمیم بسیاری از بیماری‌ها سپری شده و بسیاری از افراد این رهگذر آسیب بسیار جدی دیده و خواهند دید.

به‌نظر می‌آید دنیای پس از کرونا، برای باقی‌ماندگان، بازماندگان و همچنین نسل‌های بعدی، دنیای بهتری خواهد بود.

*** کاراگاه ارشد و جرم شناس**

دنیای پس از کرونا را زیباتر می‌بینم

■ دکتر حسن نصرالله‌پور*

در زمانی که بشر به اوج غرور و خودخواهی و منیت رسیده و خدا را فراموش کرده و علاوه بر زمین ادعای تسخیر فضا و سیارات دیگر را هم دارد و جهانیان نگران جنگ‌افروزی اسراییل، عربستان و انگلیس به رهبری آمریکا در خاورمیانه هستند، سرنوشت دیگری رقم خورده و ویروسی به نام کورونا پاندمی و جهانگیر شده که فقط پنج گرم آن برای فلج کردن تمام قدرت‌های مادی جهان کافی‌است. اتفاقا بیشترین ابتلا و تلفات انسانی و همچنین آسیب‌های اقتصادی متوجه همان کشورهایی شد که بیشترین ادعا را داشتند آنها از خداگونه بودن گذشته و شاید ادعای خدایی می‌کردند. بیشترین گرفتاری نیز در پایتخت اقتصادی جهان یعنی نیویورک ایجاد شده و اینجاست که به قدرت و عظمت خداوند پی می‌بریم که اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَیْئًا اَنْ یَقُولَ لَهُ کُنْ فَیَکُونُ (یس۸۲)

کرونا درس‌هایی را برای بشر داد که شاید دانشگاه‌ها و مدارس ده‌ها و صدها سال هم نتوانند چنین گسترده در همه عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و حتی مذهبی چنین تاثیر گذار باشند.

سیاستمداران و دولت‌ها باید درس گرفته باشند که وقت آن است به جای جنگ و قدرت‌نمایی که نتیجه تفکر مالکانه حاکمان در طول تاریخ بوده، رجعتی به اصل انسانیت نوع بشر کنند. رهبران جهان باید نوع نگرش خود را به سمتی سوق دهند که امنیت، رفاه و استفاده از امکانات خدادادی را برای تمام جهانیان بخواهند چرا که کرونا ثابت کرد سرنوشت انسان‌ها به هم گره خورده و جدای از هم نیست؛

بنی‌آدم اعضای یک پیکرند
که در آفرینش ز یک گوهرند

کرونا به جهانیان نشان داد که تمدن و فرهنگ به شعار نیست و به شعور و پیشنه غنی فرهنگی است. در شرایطی که در برخی کشورهای ظاهرا متمدن فروشگاه‌های مواد غذایی و بهداشتی به سرعت خالی شد و هر کس فقط به فکر خود و خانواده خودش بود و بعضا به درگیری افراد هم انجامید اما در ایران که بیشترین مشکلات اقتصادی و سنگین‌ترین تحریمهای تاریخ را تحمل می‌کند مردم بیش از پیش به فکر همنوعان خود بوده و پویش‌های متعددی را جهت کمک به نیازمندان و سیستم بهداشتی، درمانی کشور راه‌اندازی کردند.

درس مهم دیگر کرونا توجه به جایگاه ویژه و اهمیت کادر درمان و فداکاری و ایثار آنها جهت نجات جان مردم در تمام جهان بود که این مهم در ایران با توجه به تخریب‌ها و جو نامناسب قبل از کرونا بر علیه جامعه پزشکی بهتر و بیشتر به چشم آمد.

در ایام کرونا بسیاری از کارها و امور اداری و آموزشی به صورت مجازی انجام شده و رفت و آمدهای بی مورد در شهرها کاهش یافته است. می‌توان با برنامه‌ریزی در دوران پساکرونا از این ظرفیت نهایت استفاده را برد تا شاید بسیاری از امور اداری نه فقط ارباب رجوع بلکه کارمندان، اساتید و معلمان از داخل منزل و با استفاده از ظرفیت سیستم اینترنتی و الکترونیکی انجام شود.

توجه به محیط زیست و عدم آلودگی و تخریب طبیعت و نیاز انسان به زیبایی و سلامت دنیایی که در آن زندگی می‌کند هم یک درس مهم دیگر کروناست.

در آخر اجرای صحیح و کامل قانون، اتحاد ملی، خرد جمعی و وحدت رویه در تصمیم‌گیری‌ها درس اصلی کرونا بود. این موارد نشان داد شهرها و کشورهایی که مدیران و حاکمان، تصمیم واحدی گرفته و با جدیت آن را اجرا کردند و ملت نیز همکاری لازم را انجام دادند، نتیجه‌ی بسیار بهتر و سریعتری گرفتند. عدم تصمیم واحد و تصمیمات خلق‌الساعه و چندگانه باعث بی‌اعتمادی مردم و عدم همکاری شده و مشکلات را در تمام زمینه‌ها از جمله استفاده بهینه از امکانات بهداشتی و در نهایت کنترل کرونا با چالش جدی مواجه کرده است.

با همه‌ی این اتفاق‌های ناگوار من دنیای پساکرونا را دنیایی زیباتر و مهربان‌تر می‌بینم.

*متخصص رادیولوژی

کارهایی کوچک اما نعمت‌هایی بزرگ

■ اکبر محیاپور*

با توجه به همه‌ی مشکلاتی که ویروس کرونا برای ما به وجود آورده اما می‌توان درس‌هایی هم از آن گرفت. اول اینکه ما دارایی‌های زیادی داشتیم که قدر آنها را نمی‌دانستیم و از الان به بعد قدر آنها را بهتر و بیشتر می‌دانیم. تا پیش از این ما راحت زندگی می‌کردیم، راحت بچه‌مان را می‌بوسیدیم، راحت کنار پدر و مادرمان می‌نشستیم و... اینها کارهای کوچکی بودند، ولی نعمت‌های بزرگی برای ما محسوب می‌شدند. بسیار به ما انرژی می‌دادند و ما قدرشان را نمی‌دانستیم. یک نکته مهم بحران کرونا این بود که ما از حالا قدر این چیزهای کوچک را بیشتر می‌دانیم و حواس‌مان به لذت‌هایی که اطراف‌مان وجود دارند، بیشتر است. مسئله مهم‌تر به روابط اجتماعی برمی‌گردد. ما روابط اجتماعی خیلی ساده و معمولی داشتیم که تاکنون به چشم نمی‌آمد و اصلا توجهی به آن نمی‌کردیم. مثلا ما با همکاران‌مان راحت صحبت می‌کردیم، در جلسه کنار هم می‌نشستیم، در خیابان با همدیگر گفت‌وگو و پیاده‌روی می‌کردیم، خانواده‌ها دور هم جمع می‌شدند، راحت به خرید می‌رفتیم و... ولی بعد از این جریان متوجه شدیم که این روابط اجتماعی چقدر مهم و تاثیرگذارند و کم‌شدن این روابط اجتماعی تاثیر زیادی در روحیه ما داشته و باعث کسل‌شدن همه ما شده است.

تاثیر اینگونه روابط اجتماعی اکنون مشخص شده و کاملا همه به این موضوع پی برده‌اند که این مسایل کوچک که در زندگی روزمره‌مان اتفاق می‌افتاد و نادیده می‌گرفتیم، چقدر در بهداشت و سلامت روان تاثیر داشتند. درست مثل اکسیژن که مصرف می‌کنیم و متوجه آن نیستیم اما الان متوجه می‌شویم که از دست دادن این موارد آثار سوء روانی روی ما گذاشته است.

موضوع بعد و مهم اینکه انسان چقدر در مقابل طبیعت ضعیف است و اینکه خود را قادر مطلق می‌داند، چقدر آسیب‌پذیر است. این نکته اهمیت زیادی دارد. این اتفاق باعث می‌شود که ما در روابط با دیگران متوجه باشیم که انسان چقدر ناچیز است و این موضوع باد غرور را از سر انسان بیرون می‌کند. از دید من کرونا ویروس نیاز به واکاوی زیادی دارد و باید جامعه‌شناسان، روانشناسان و دیگر علوم در این مورد اظهارنظر زیادی کنند و تحقیق و پژوهش‌های زیادی در این رابطه انجام شود. موضوع بعد اینکه ما باید در رفتارمان با طبیعت هم بازنگری کنیم. طبق محتمل‌ترین نظر رفتار انسان با طبیعت باعث بروز چنین بیماری شده است و این موضوع زنگ خطری است برای ما که در رفتارمان با طبیعت تجدیدنظر کنیم و ممکن است ویروس کرونا باعث یک اتفاق خوشایند شود و دوران پس از این ویروس ما شاهد برخورد عاقلانه‌تری با طبیعت باشیم. موضوع بعد اینکه کاهش رفت و آمدها و افزایش در خانه ماندن باعث تنش‌های رفتاری زیادی در خانه و خانواده شده است. افرادی که اضطراب و یا وسواس داشتند در این مدت، اختلالات روانی‌شان تشدید شده و با توجه به اینکه مردها سرکار نمی‌روند مزید بر علت شده و پرخاشگری در منزل بیشتر شده است. البته به وجود آمدن مشکلات اقتصادی هم در این تنش‌ها بی‌تاثیر نبوده است. یک موضوع مهم دیگر اینکه کرونا مشخص کرد که سرنوشت ما انسان‌ها به هم مرتبط است. یعنی برای داشتن یک جامعه سالم باید همه افراد آن جامعه سالم باشند و زندگی همه افراد به هم مربوط است. تا پیش از این ما خیلی راحت همه‌جا می‌رفتیم ولی الان تنها شدیم و شاید از حضور دیگران ترس و واهمه هم داریم و این تنهایی ما را دچار افسردگی و بیماری‌های روانی گوناگونی می‌کند. در این تنهایی باید بیشتر به این موارد فکر کنیم.

*** روانشناس**

حاکم بر طبیعت نباشیم

■ علی سوندرومی*

هر بحرانی که اتفاق می‌افتد بالطبع یک‌سری تهدیدها و پیامدهای منفی دارد. در درون هر بحرانی می‌توان یک سری فرصت و یک سری نتایج مثبت هم درآورد. بدون شک ایده‌آل ذهن ما این است که بحران به‌وجود نیاید ولی نظام هستی بر اساس کشمکش و تعارض بنا شده و بدون شک انسان همیشه با بحران‌های مختلف در طول تاریخ روبه‌رو بوده و روبه‌رو خواهد بود. کرونا ویروس هم یکی از این بحران‌هاست که شرایط حاکم بر جامعه را به سمت اضطرار سوق داده است. با این ویروس اکثر جوامع با مشکلات خاص خودشان روبه‌رو شدند و هنوز دست به گریبانند.

کرونا ویروس چه درس‌هایی می‌تواند به ما بدهد. اول اینکه یادمان باشد زندگی ما همیشه بر اساس ثبات و پایداری و بدون بحران نیست بحران‌ها خودشان را به شکل‌های مختلف به ما تحمیل می‌کنند. آنها به شکل فردی، خانوادگی، اجتماعی و شکل جهانی به وجود می‌آیند. در حال حاضر هم کرونا یکی از بحران‌های جهانی است که درس‌هایی به همه دنیا داده است. اینکه جهان می‌تواند درگیر یک بحران شود و شرایط خاص خودش را داشته باشد. دومین درسی که کرونا به ما می‌دهد این است که ما خوش‌خیالی به کنترل شرایط را باید کنار بگذاریم. تفکری که ما می‌توانیم با استفاده از تکنولوژی و فناوری با نگاه علم‌مدار زندگی بشر را به سمت ماکسیمم خودش سوق دهیم، باید مورد تجدیدنظر قرار گیرد. واقعیت این است که ما در معرض آسیب جدی هستیم و هر چه تکنولوژی و علم پیچیده‌تر می‌شود و فناوری رشد می‌کند این آسیب‌ها شرایط خاص خودشان را پیدا می‌کنند و بحران‌هایی با پیچیدگی‌های خاص از آنها بیرون می‌آید.

سومین درسی که ما می‌توانیم از کرونا ویروس بگیریم این است که جوامع انسانی مواجه با بیماری‌های عفونی و فراگیر هستند و کورونا نسل پیشگام این بیماری‌هاست و به احتمال زیاد بیماری‌های دیگری هم در پی خواهد آمد. ما باید آماده باشیم تا بتوانیم برخورد مناسبی با بیماری‌های فراگیر عفونی داشته باشیم. درس چهارم که باید به آن اشاره کنم این است که زمین و طبیعت نیاز به مدارای بیشتری دارد. ما باید با تاب‌آوری و تحمل بیشتر با طبیعت برخورد کنیم. انسان باید نگاه خودخواهانه و خودمدار نسبت به طبیعت را تغییر دهد و به نوعی سازگاری با طبیعت داشته باشد، نه اینکه حاکم بر طبیعت باشد.

* جامعه‌شناس